

Talousvaliokunta

Valtioneuvoston ilmastovuosikertomus 2024

Ympäristövaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston ilmastovuosikertomus 2024 (K 16/2024 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ympäristövaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- teollisuusneuvos Juhani Tirkkonen, työ- ja elinkeinoministeriö
- neuvotteleva virkamies Hanne Siikavirta, ympäristöministeriö
- puheenjohtaja Jyri Seppälä, Suomen ilmastopaneeli
- kehittäispäällikkö Ari Nissinen, Suomen ympäristökeskus
- Senior Scientist, Scenario planning to carbon-neutrality Kati Koponen, Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy
- johtava asiantuntija Janne Peljo, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- ekonomisti, ilmastopolitiikan asiantuntija Petteri Haveri, Energiateollisuus ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- maa- ja metsätalousministeriö
- Bioenergia ry
- Climate Leadership Coalition ry
- Kemiateollisuus ry
- Metsäteollisuus ry
- Teknologiateollisuus ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Taustaa

Arvioinnin kohteena on vuosittain eduskunnalle annettava ilmastolain 423/2023 mukainen ilmastovuosikertomus. Ilmastovuosikertomus on ajankohtainen katsaus ilmastopolitiikan toimista ja niiden riittävydestä ilmastotavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta. Ilmastovuosikertomuk-

Valiokunnan lausunto TaVL 26/2024 vp

sessä arvioidaan myös lisätoimien tarvetta, mutta sen tehtävänä ei kuitenkaan ole yksilöidä tarvittavia lisätoimia. Lisäksi ilmastovuosikertomuksessa raportoidaan keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan sopeutumissuunnitelman tavoitteiden toteutumisesta sekä arvioidaan sopeutumissuunnitelmaan sisältyvien toimien riittävyyttä ja toteutumista.

Ilmastovuosikertomuksella on suhteellisen vakiintunut sisältö, ja se antaa varsin kattavan ja selkeän kuvan päästökehityksestä, toteutettavista ja suunnitelluista toimista päästöjen vähentämiseksi sekä arvioita päästöjen jatkokehityksestä. Kertomusta on viime vuosien aikana laajennettu erityisesti kertomuksen eduskuntakäsittelyssä ilmenneiden kehittämistarpeiden mukaisesti. Vuosikertomus sisältää muun muassa katsaukset sektorirajat ylittäviin toimenpidekokonaisuuksiin, kuten kuntien ilmastopolitiikkaan, kiertotalouteen ja kulutuksen hiilijalanjälkeen. Talousvaliokunta on aiemmissa lausunnoissaan (esim. TaVL 37/2021 vp — K 18/2021 vp ja TaVL 1/2024 vp — K 18/2023 vp) korostanut erityisesti ohjauskeinojen optimaalisuuden ja taloudellisten vaikutusten arviointia, kansainvälisen ilmastopolitiikan kokonaisuutta ja hiilikädenjälkeä.

Vuosikertomuksessa käsitellään myös poikkileikkaavia toimia sekä vaihtuvia teemoja, jotka ovat tämän vuoden kertomuksessa hiilikädenjälki sekä ilmastomuutos ja luonnon monimuotoisuus.

Vuoden 2023 päästökehitys ja tavoitteiden saavuttaminen

Ilmastovuosikertomus osoittaa Suomen ilmastopolitiikan tuloksellisuuden päästövähennyksissä. Kokonaispäästöt ovat vuodesta 2005 vähentyneet 42 prosenttia eli keskimäärin kaksi prosenttia vuodessa. Vuonna 2023 myös nettopäästöt kääntyivät huomattavaan laskuun. Tähän on vaikuttanut erityisesti päästöjen nopea väheneminen päästökauppa- ja taakanjakosektorilla. Myös maankäytösektorilla päästöt ovat vähentyneet niille asetettujen kiintiöiden mukaisesti. Maankäytösektorin nettonielukehitys näyttää kuitenkin nykytiedon mukaan huomattavan paljon heikommalta kuin aikaisemmin on arvioitu, ja tämän takia nettopäästöt eivät vähene riittävästi Suomen EU-velvoitteisiin tai kansallisten ilmastolakiin perustuvien tavoitteiden saavuttamiseksi. Ilmastovuosikertomuksen mukaan vuoden 2035 hiilineutraaliustavoitteen ja EU:n LULUCF-asetuksen tavoitteiden saavuttamiseksi lisätoimia tarvitaan maankäytösektorilla sekä muilla sektoreilla.

Mikäli Suomen LULUCF-velvoitteen mukaista nielutasoa ei saavuteta, Suomen on mahdollista kattaa vaje hankkimalla LULUCF-päästöyksiköitä muista jäsenmaista. Jos vajetta ei saada katettua, vuosien 2021—2025 aikana kertynyt vaje siirtyy katettavaksi taakanjakosektorilla. Kertomuksen mukaan vajeen kattaminen taakanjakosektorilla on kuitenkin taakanjakosektorin entuudestaan tiukan velvoitteen vuoksi käytännössä mahdotonta, jolloin vaje pitäisi pyrkiä kattamaan muista jäsenmaista hankittavilla taakanjakosektorin päästöyksiköillä. Tässä vaiheessa ei kuitenkaan ole tietoa siitä, mikä päästöyksiköiden hinta tulee olemaan tai onko niitä ylipäättään saatavilla. Jos tavoitteita ei jonain vuonna saavuteta, vaje siirtyy seuraavalle vuodelle kertoimella 1,08.

Talousvaliokunta pitää kehitystä huolestuttavana ja toteaa, että erityisesti maankäytösektorin nettonielun alhainen taso aiheuttaa Suomen ilmastopolitiikalle huomattavia haasteita. Lisäksi tarvittaviin mahdollisiin lisätoimiin sekä päästöoikeuksien hintaan ja niiden saatavuuteen liittyy paljon epävarmuuksia. Tästä voi aiheutua merkittäviä kustannuksia, joilla on vaikutusta valtiontalouteen, Suomen kilpailukykyyn ja kansalaisten arjen kustannuksiin.

Valiokunnan lausunto TaVL 26/2024 vp

Talousvaliokunta pitää tärkeänä, että kansallisten ilmastotoimien riittävyydestä, kohdentamisesta ja vaikuttavuudesta huolehditaan sekä ilmasto- että talousnäkökulmat huomioiden samalla kiinnittäen huomiota tarpeeseen hillitä arjen kustannuksia ja turvata elinkeinoelämän kilpailukyky. Talousvaliokunta on myös useissa yhteyksissä kiinnittänyt huomiota EU:n ilmastopolitiikassa ilmastotoimien sektorikohtaiseen tarkasteluun, mikä vaikeuttaa toimien kustannustehokkuuden ja vaikuttavuuden arviointia.

Huomiota ja kehitystarpeita

Puhtaan siirtymän investoinnit ilmastotavoitteiden ja kansainvälisen kilpailukyvyn näkökulmasta

Talousvaliokunta yhtyy asiantuntijalausunnoissa esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan ilmastotavoitteiden saavuttaminen edellyttää sekä kansallisia että EU:n tason toimia, jotka tukevat puhtaan siirtymän investointeja ja synnyttävät markkinoita puhtaille ja vähähiilisille tuotteille. Suomessa on suunnitteilla 270 mrd. euron edestä puhtaan siirtymän investointeja, jotka vaikuttavat Suomen kykyyn saavuttaa ilmastotavoitteita sekä mahdollisuuksiin tarjota kasvaville maailmanmarkkinoille vähähiilisiä tuotteita ja palveluja. Valiokunta toteaa, että investointien toteutuminen tulee kannustaa varmistamalla yrityksille ennakoitava, johdonmukainen, teknologianeutraali ja kustannustehokkaat ratkaisut mahdollistava toimintaympäristö. Lisäksi tulee turvata puhtaan energian ja osajien saatavuus, investointien lupaprosessien nopeus, sujuvuus ja ennakoitavuus sekä riittävät panostukset TKI-toimintaan.

Valiokunnan näkemyksen mukaan ilmastovuosikertomuksessa tulisi tarkastella puhtaiden hankkeiden investointien edistymistä ja arvioida, miten niiden avulla voidaan edistää ilmastotavoitteiden saavuttamista. Esimerkiksi hiilenpoistoon liittyvien hankkeiden ja niiden toimintaympäristön kehitystä tulisi seurata. Myös investoinnit puhtaan ja edullisen sähkön riittävän tuotannon varmistamiseksi sekä uusien energiamuotojen, kuten esimerkiksi hiilidioksidista ja vedystä valmistettavien RFNBO-sähköpolttoaineiden käyttöön ottamiseksi ovat avainasemassa, jotta ilmastotavoitteet voidaan saavuttaa.

Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota asiantuntijakuulemisessa esiin tulleen kysymykseen siitä, missä määrin puhtaan siirtymän investointeihin varattua EU:n elpymis- ja palautumistukivälineeseen perustuvaa RRF-rahoitusta pystytään Suomessa lopulta hyödyntämään. Valiokunta pitää huolestuttavana, jos merkittävä osa Suomelle allokoitusta rahoituksesta jää käyttämättä sen vuoksi, että hankkeet eivät täytä niille asetettuja vaatimuksia.

Politiikkatoimien vaikutusten arviointi

Valiokunta kiinnittää useiden asiantuntijalausuntojen tavoin huomioita siihen, että ilmastovuosikertomus ei juurikaan sisällä arviointia eri politiikkatoimien tuloksellisuudesta tai talousvaikutuksista. Yksittäisiä toimia ja niiden vaikutustenarviointia ei ylipäätään ole koottu yhteen, vaan ne ovat hajallaan hallituksen esityksissä ja erilaisissa raporteissa. Tämä hankaloittaa merkittävästi toimien tuloksellisuuden arviointia sekä ilmastotavoitteiden että niiden talousvaikutusten näkökulmasta.

Valiokunnan lausunto TaVL 26/2024 vp

Hiilikädenjälki

Tämän vuoden ilmastovuosikertomuksessa on huomioitu myös hiilikädenjälki. Hiilikädenjälki on keskeinen ilmastovaikutusten indikaattori, joka osoittaa, kuinka ulkomaille viety suomalainen tuote tai palvelu voi vähentää päästöjä muissa maissa. Talousvaliokunta pitää hiilikädenjälkeä koskevan osuuden sisällyttämistä ilmastovuosikertomukseen erittäin kannatettavana ja katsoo, että ilmastovuosikertomuksessa tulisi seurata hiilikädenjäljen kehitystä systemaattisesti myös tulevana vuosina. Valiokunta pitäisi myös hyödyllisenä, että ilmastovuosikertomuksessa esitettäisiin konkreettisia esimerkkejä siitä, millaisia ja kuinka vaikuttavia ilmastoratkaisuja ja tuotteita suomalaiset yritykset ovat onnistuneet viemään muihin maihin.

Valiokunta toteaa, että hiilikädenjäljen laskentakäytäntöjä, dataa ja metodologiaa tulisi kehittää niin, että ne palvelevat politiikkatoimien kohdentamista mahdollisimman tehokkaasti ja ovat mahdollisimman läpinäkyviä sekä kansainvälisesti vertailukelpoisia. Tämä parantaisi mahdollisuuksia hyödyntää hiilikädenjälkiarviointia nykyistä laajemmin. Toistaiseksi hiilikädenjälkeä on ollut vaikea saada mukaan esimerkiksi EU:n politiikkatoimien arviointiin.

Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus

Talousvaliokunta pitää hyödyllisenä, että ilmastovuosikertomukseen sisältyy tänä vuonna myös luonnon monimuotoisuutta ja ilmastonmuutoksen keskinäisriippuvuuksia tarkasteleva osuus. Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaisesti valtioneuvosto valmistelee parhaillaan kansallista vuoteen 2035 ulottuvaa luonnon monimuotoisuuden strategiaa ja toimintaohjelmaa. Talousvaliokunta yhtyy ilmastovuosikertomuksessa ja useissa asiantuntijalausunnoissa esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjunnan suunnitteleminen toisiaan tukeviksi on toimien vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden kannalta erittäin tärkeää.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Talousvaliokunta esittää,

että ympäristövaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto TaVL 26/2024 vp

Helsingissä 14.11.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Sakari Puisto ps
varapuheenjohtaja Ville Kaunisto kok
jäsen Noora Fagerström kok
jäsen Kaisa Garedeu ps
jäsen Antti Kangas ps
jäsen Miapetra Kumpula-Natri sd
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Matias Mäkynen sd
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Merja Rasinkangas ps
jäsen Mikko Savola kesk
jäsen Oras Tynkkynen vihr
jäsen Sinuhe Wallinheimo kok
jäsen Heikki Vestman kok
jäsen Johannes Yrttiaho vas

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Johanna Rihto-Kekkonen